

І. П. ЛОПУШИНСЬКИЙ

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0002-7460-7476

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТНІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ) У КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглядаються нагальні питання існування національних меншин (спільнот) у сучасній Українській державі в переддень вступу нашої держави до Європейського Союзу. Напередодні та в перші роки відновлення державної незалежності Україні вдалося сформувати потужну правову базу для гармонійного поєднання інтересів усіх етнічних спільнот українського суспільства та забезпечити рівні умови для їхнього національного розвитку. З'ясовано, що Україна імплементувала міжнародні стандарти щодо захисту прав національних меншин до національного законодавства та державної етнополітики. Показано, що це до і головне після відновлення 1991 року державної незалежності України було сформовано відповідну нормативно-правову базу для гармонійного поєднання інтересів усіх етнічних спільнот українського суспільства та забезпечення рівних умов для їхнього національного розвитку; з'ясовано, що наразі означене національне законодавство щодо національних меншин значною мірою не відповідає вимогам сьогодення, нові соціальні та політичні реалії вимагають їх перегляду та суттєвого оновлення; доведено, що ґрунтовне вдосконалення нормативно-правової бази у сфері національної етнополітики має враховувати зміни, що відбулися в Україні за всі, особливо останні роки, незалежності, сучасні європейські стандарти та реалії; розкрито, що ухвалений парламентом України Закон від 13 грудня 2022 року № 2827 «Про національні меншини (спільноти) України» конкретизує права національних спільнот у нашій державі й забезпечує гарантії їхнього етнічного та культурного розвитку в контексті перспективної євроінтеграції України, а саме: закріплено визначення «національні меншини (спільноти)», виписано права, свободи та обов'язки осіб, які належать до національних меншин (спільнот), закріплено особливості державної політики щодо реалізації прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот).

Ключові слова: національні меншини України, законодавчі гарантії етнічного та культурного розвитку національних меншин (спільнот), європейські стандарти, євроінтеграційні процеси Української держави, адаптація національного законодавства України до норм Європейського Союзу, перспективи євроінтеграції України.

I. P. LOPUSCHYNSKYI

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-0002-7460-7476

LEGISLATIVE PROVISION OF ETHNIC AND CULTURAL DEVELOPMENT OF NATIONAL MINORITIES (COMMUNITIES) IN THE CONTEXT OF PROSPECTIVE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

The article deals with urgent issues of the existence of national minorities in the modern Ukrainian state on the eve of our country's accession to the European Union. On the eve and in the first years of the restoration of state independence, Ukraine managed to form a powerful legal framework for the harmonious combination of interests of all ethnic communities of Ukrainian society and to ensure equal conditions for their national development. It was found that Ukraine has implemented international standards regarding the protection of the rights of national minorities to national legislation and state ethnopolitics. It is shown that after the restoration of Ukraine's state independence in 1991, an appropriate regulatory and legal framework was formed for the harmonious combination of interests of all ethnic communities of Ukrainian society and ensuring equal conditions for their national development; it has been proven that the legal basis in the field of international relations and the protection of the rights of national minorities (communities) in Ukraine was laid by the Declaration on State Sovereignty of Ukraine and the Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine, which formulated the principles on which today's ethno-national policy is built, respect and equality are ensured rights of Ukrainian citizens of different nationalities, prohibition of discrimination based on nationality; at the same time, it was found that the currently defined national legislation regarding national minorities no longer meets the requirements of today, new social and political realities require their revision and significant updating; it has been proven that the thorough improvement of the legal framework in the field of national ethnopolitics should take into account the changes that have taken place in Ukraine during all, especially the last years of independence, modern European standards and realities; it was revealed that the Law "On National Minorities (Communities) of Ukraine" adopted by the Parliament of Ukraine on December 13, 2022 specifies the rights of national communities in our country and provides guarantees for their ethnic and cultural development in the context of prospective European integration of Ukraine.

Key words: national minorities of Ukraine, legislative guarantees of ethnic and cultural development of national minorities (communities), European standards, European integration processes of the Ukrainian state, adaptation of national legislation of Ukraine to the norms of the European Union, prospects of European integration of Ukraine.

Постановка проблеми

Напередодні та в перші роки відновлення державної незалежності Україні вдалося сформувати потужну правову базу для гармонійного поєднання інтересів усіх етнічних спільнот українського суспільства та забезпечити рівні умови для їхнього національного розвитку. Правову основу у сфері міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин (спільнот) заклали Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови в Українській РСР» [20], Декларація про державний суверенітет України [4] та Декларація прав національностей України [3]. Ці засадничі для Української держави документи сформулювали принципи, на яких сьогодні будується етнонаціональна політика, забезпечуються повага та рівність прав громадян України різних національностей, заборона дискримінації за національною ознакою. Згодом гарантії прав національних меншин (спільнот) знайшли свій розвиток у низці законодавчих та нормативно-правових актів, зокрема в ухваленому 1992 року парламентом нашої держави Законі України «Про національні меншини в Україні» [21] та були закріплені в Конституції України [7]. Крім того, Україна імплементувала міжнародні стандарти щодо захисту прав національних меншин до національного законодавства та державної етнополітики. Однак, законодавчі акти у сфері захисту прав національних меншин (спільнот) були прийнятими ще до та в перші роки відновлення незалежності, саме тому вони наразі певною мірою не відповідають викликам часу, нові соціальні та політичні реалії вимагають їх перегляду та суттєвого оновлення. Удосконалення нормативно-правової бази у сфері етнополітики повинно враховувати зміни, що відбулися в Україні за роки незалежності, сучасні європейські стандарти, а також виклики, пов'язані із збройною агресією проти України Російської Федерації, тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, частини Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей. Саме тому здійснення в сучасних непростих умовах ефективної державної етнонаціональної політики не лише мінімізує спроби дестабілізації ситуації в країні на міжетнічному ґрунті, а й сприятиме поліпшенню зовнішньополітичного іміджу України, просуванню України на шляху імплементації відповідних європейських норм та виконання міжнародних зобов'язань. Як відомо, Україна є державою – учасницею Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин [23] та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [5]. Наша держава 23 червня 2022 року отримала статус кандидата на членство в ЄС. У цьому зв'язку на шляху інтеграції до європейського співтовариства Україна зобов'язалася забезпечити європейські стандарти захисту прав національних спільнот, зокрема, шляхом створення належних механізмів для їх реалізації. У той же час ухвалений парламентом України Закон від 13 грудня 2022 року № 2827 «Про національні меншини (спільноти) України» [22] конкретизує права національних спільнот у нашій державі й забезпечує гарантії їхнього етнічного та культурного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Останнім часом проблемні питання стосовно національних меншин у своїх наукових розвідках розглядали Вітман К. М. (аналізує процеси модернізації законодавства про національні меншини в Україні) [1], Волкова Я. О. (вивчає проблемні питання національних меншин в контексті міждержавних відносин) [2], Клименко Л. С. (розглядає національні меншини в контексті їхнього права на користування рідною мовою) [8], Коцур В. В. (показує національні меншини України в науковому дискурсі вітчизняних дослідників 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) [10], Коцур В. (вивчає стан національних меншин України в умовах «гібридної війни» Російської Федерації) [11], Коцур В. П. (розглядає роль національних меншин у стратегіях політичної боротьби в Україні початку ХХІ століття) [9], Кудlach В. (досліджує національні меншини в просторі толерантності) [12], Лазарович М. В. (досліджує національні меншини в контексті державної етнополітики доби ЗУНР) [13], Лопушинський І. П., Попова І. М. (простежують шлях до толерантності та співпраці Української держави та національних меншин) [14], Малюська А. (вивчає формування внутрішньої і зовнішньої політики України щодо національних меншин) [16], Міщенко К. О. (досліджує тлумачення терміна «національні меншини» за міжнародним правом) [17], Ніколаєць Ю. (досліджує національні меншини України в роки Другої світової війни в контексті етнополітичних практик сторін, що воюють) [18], Роговський О. М. (досліджує існування національних меншин в Україні) [24], Ткачук Д. Г. (розглядає національні меншини як об'єкти-суб'єкти державної етнополітики) [25] та ін. Водночас, означені наукові розвідки написано впродовж 2010 – 2020 років, ще до набуття Україною 23 червня 2022 року статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, коли перед нашою державою було поставлено, серед інших, і завдання адаптації українського національного законодавства щодо національних меншин до стандартів європейського співтовариства.

Мета статті

Саме тому метою нашої статті, крім ретроспективного огляду міжнародної та вітчизняної нормативно-правової бази стосовно національних меншин, стало висвітлення новацій Закону України «Про національні меншини (спільноти)», ухваленого Верховною Радою України 13 грудня 2022 року за № 2827-IX [22].

Виклад основного матеріалу дослідження

Національною меншиною вважається фізичний масив (група) людей некорінного етнічного статусу, які живуть у сучасному для себе етносередовищі. Національна меншина включає осіб, які мають громадянство і, за визначенням, не відіграють провідної ролі в суспільстві.

Поняття національної меншини введено до вжитку ідеологами австромарксизму в контексті опрацювання проблеми відносин між «державними» й «недержавними» націями та розроблення концепції національноперсональної (екстериторіальної) автономії.

Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, закріплює положення про те, що «кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою в своєму суверенітеті [6].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ухвалений Генеральною асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 року № 2148-VIII, констатує, що «кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім, хто перебуває в межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини [15].

Рамкова конвенція про захист національних меншин, ухвалена Радою Європи 01 лютого 1995 року, закріпила положення про те, що «захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва [23].

Отже, перед відновленням державної незалежності Україна вже мала міжнародне законодавче підґрунтя щодо забезпечення рівних прав і свобод національних меншин поряд з титульною українською нацією та корінними народами.

З самого початку свого існування (і навіть до відновлення незалежності) Україна в міру можливостей прагнула демонструвати повагу до національних і мовних меншин на своїй території. Уже в Законі України «Про мови в Українській РСР», ухваленому 28 жовтня 1989 року в частині другій статті 3 відзначалося, що «в роботі державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, розташованих у місцях проживання більшості громадян інших національностей (міста, райони, сільські і селищні Ради, сільські населені пункти, їх сукупності), можуть використовуватись поряд з українською і їхні національні мови» [20].

Декларація про державний суверенітет України, ухвалена Верховною Радою України 16 липня 1990 року за № 55-XII, «забезпечує рівність перед законом усіх громадян Республіки незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, освіти, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин [4].

Декларація прав національностей України, ухвалена Верховною Радою України 1 листопада 1991 року за 1771-XII, закріпила положення про те, що «Українська держава гарантує всім народам, національним групам, громадянам, які проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права. <...> Дискримінація за національною ознакою забороняється й карається за законом [3].

Законом України від 25 червня 1992 року № 2494-XII «Про національні меншини» «Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення» [21].

Основний Закон України (1996) в статті 11 констатує, що «держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [7], у той же час не дає визначення корінних народів та національних меншин, не наводить їх переліку.

Лише 1 липня 2021 року Законом України за № 1616-IX Верховна Рада закріпила визначення корінного народу України – це «автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України. Корінними народами України, які сформувалися на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки [19].

Виходячи з норми Закону [19], усі інші народи, крім титульної української нації, що проживають на території України, але мають власні державні утворення за її межами, належать до національних меншин.

Як відомо, Українська держава 23 червня 2022 року набула статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі. У цьому зв'язку на шляху інтеграції до європейського співтовариства Україна зобов'язалася забезпечити європейські стандарти захисту прав національних спільнот, зокрема, шляхом створення належних механізмів для їх реалізації.

Виконання цього зобов'язання, на наше глибоке переконання, сприятиме ухваленій Верховною Радою України Закон від 13 грудня 2022 року № 2827 «Про національні меншини (спільноти) України» [22].

Метою ухвалення Закону [22] стало вдосконалення законодавчого регулювання реалізації прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот), та правових засад державної політики у сфері захисту та

забезпечення прав національних меншин (спільнот) України, зокрема, права на самоідентифікацію, використання мов національних меншин (спільнот), на освіту, на участь у політичному, економічному, суспільному та культурному житті тощо. Крім того, вперше на законодавчому рівні парламентом України було закріплено повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) (наразі – Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) – *І.Л.*).

Законом [22] закріплено визначення «національні меншини (спільноти)». Національна меншина (спільнота) України – це стала група громадян України, які не є етнічними українцями, традиційно проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність. Національні меншини (спільноти) є невід'ємними, інтегрованими та органічними частинами українського суспільства [22].

У статті 5 Закону [22] виписано права, свободи та обов'язки осіб, які належать до національних меншин (спільнот): 1. Громадянам України незалежно від етнічного походження, належності до національних меншин (спільнот) гарантуються рівні громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та мовні права і свободи, визначені Конституцією України. 2. Особа, яка належить до національної меншини (спільноти), має також право на: 1) самоідентифікацію; 2) свободу громадських об'єднань та мирних зібрань; 3) свободу вираження поглядів і переконань, думки, слова, совісті та релігії; 4) участь у політичному, економічному та соціальному житті; 5) використання мови національної меншини (спільноти); 6) освіту, зокрема мовами національних меншин (спільнот); 7) збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти). [22].

Окрім того, у Законі [22] закріплено особливості державної політики щодо реалізації прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот), зокрема особливості фінансового забезпечення впровадження такої політики, повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) (ДЕСС – *І.Л.*); можливість створення консультативно-дорадчих органів при державних органах виконавчої влади різних рівнів, щодо реалізації державної політики в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот); можливість створення центрів національностей в обласних центрах або визначених населених пунктах за рахунок державного та/або місцевого бюджетів, для функціонування громадських об'єднань національних меншин (спільнот) на безоплатній основі; міжнародне співробітництво та закордонні зв'язки національних меншин (спільнот).

Законом також внесено зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а саме: статтю 10 доповнено частиною шостою такого змісту: «6. Для реалізації своїх повноважень сільські, селищні, міські, районні, обласні ради мають право створювати консультативно-дорадчі органи» [21].

Висновки

Отже, ухваленням Закону «Про національні меншини (спільноти) України» наша держава виконала частину завдань у межах проходження євроінтеграційної процедури. Цей нормативно-правовий акт закріплює визначення «національні меншини (спільноти)», їхні права, свободи та обов'язки. Крім того, визначаються особливості державної політики щодо реалізації прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот), зокрема особливості фінансового забезпечення впровадження такої політики, повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) (ДЕСС). Закон дасть змогу створювати консультативно-дорадчі органи при державних органах виконавчої влади різних рівнів. Вони сприятимуть реалізації державної політики в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот). Новим законом передбачено можливість створювати центри національностей в обласних центрах або визначених населених пунктах коштом державного та/або місцевого бюджетів, для функціонування громадських об'єднань національних меншин (спільнот) на безоплатній основі; міжнародне співробітництво та закордонні зв'язки національних меншин (спільнот). Сукупно з іншими міжнародними та національними нормативно-правовими актами щодо національних меншин (спільнот) Закон, на наше переконання, сприятиме належному впровадженню європейських стандартів захисту національних меншин (спільнот), усебічному розвитку всіх національних меншин, що проживають на території України.

Список використаної літератури

1. Вітман К. М. Модернізація законодавства про національні меншини в Україні. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2013. Т. 13. С. 166-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npouua_2013_13_18
2. Волкова Я. О. Національні меншини та міждержавні відносини. Політикус. 2017. Вип. 4. С. 126-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_4_27
3. Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року № 1771-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> (дата звернення – 18.12.2022).

4. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення – 18.12.2022).
5. Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, ухвалена Радою Європи 05 листопада 1992 року, ратифікована Верховною Радою України 15 травня 2003 року, набула чинності з 01 січня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (дата звернення – 18.12.2022).
6. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення – 18.12.2022).
7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення – 18.12.2022).
8. Клименко Л. С. Національні меншини та їх право на користування рідною мовою. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2010. Вип. 10. С. 152-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_10_26
9. Коцур В. П. Національні меншини в стратегіях політичної боротьби в Україні початку XXI століття. Наукові записки з української історії. 2018. Вип. 43. С. 173-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2018_43_27
10. Коцур В. В. Національні меншини України в науковому дискурсі вітчизняних дослідників 90-х рр. XX ст. – поч. XXI ст. Наукові записки з української історії. 2019. Вип. 46. С. 232-250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2019_46_28
11. Коцур В. Національні меншини України в умовах «гібридної війни» Російської Федерації. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. 2019. Вип. 8. С. 211-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2019_8_12
12. Кудляч В. Національні меншини в просторі толерантності. Вісник Книжкової палати. 2011. № 1. С. 45-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2011_1_13
13. Лазарович М. В. Національні меншини в контексті державної етнополітики доби ЗУНР. Галичина. 2019. Ч. 32. С. 48-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2019_32_7
14. Лопушинський І. П., Попова І. М. Україна і національні меншини: шлях до толерантності та співпраці. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2013. Вип. 2. С. 98-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdytrp_2013_2_20
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення – 18.12.2022).
16. Малюська А. Національні меншини і формування внутрішньої і зовнішньої політики України. Політичний менеджмент. 2010. № 5. С. 147-160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2010_5_17
17. Міщенко К. О. Проблеми тлумачення терміна «національні меншини» за міжнародним правом. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Юридичні науки. 2015. № 2. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdujn_2015_2_3
18. Ніколаєць Ю. Національні меншини України у роки Другої світової війни у контексті етнополітичних практик воюючих сторін: науковий дискурс. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 5-6. С. 321-368. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2017_5-6_20
19. Про корінні народи: Закон України від 1 липня 2021 року № 1616-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення – 18.12.2022).
20. Про мови в Українській РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 28 жовтня 1989 року № 8312-11 (втратив чинність на підставі Закону України від 03 липня 2012 року № 5029-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text> (дата звернення – 18.12.2022).
21. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року № 2494-XII (втратив чинність на підставі Закону України від 13 грудня 2022 року № 2827). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (дата звернення – 18.12.2022.).
22. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 13 грудня 2022 № 2827-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40892> (дата звернення – 18.12.2022).
23. Рамкової конвенції про захист національних меншин, ухвалена Радою Європи 1 лютого 1995 року, ратифікована Верховною Радою України 09 грудня 1997 року, набула чинності в Україні 01 травня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення – 18.12.2022).
24. Роговський О. М. Національні меншини в Україні: існування «на грані». Сучасне суспільство. 2016. Вип. 1. С. 134-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2016_1_15
25. Ткачук Д. Г. Національні меншини як об'єкти-суб'єкти державної етнополітики. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_7_10

References

1. Vitman K. M. Modernizatsiya zakonodavstva pro natsional'ni menshyny v Ukrayini [Modernization of legislation on national minorities in Ukraine.]. Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu «Odes'ka yurydychna akademiya»

[Scientific works of the National University "Odesa Law Academy"]. 2013. No. 13. P. 166-174. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2013_13_18

2. Volkova YA. O. Natsional'ni menshyny ta mizhderzhavni vidnosyny [National Minorities and Interstate Relations]. Politykus [Politicus]. 2017. No. 4. P. 126-131. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_4_27

3. Deklaratsiya prav natsional'nostey Ukrayiny [Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine] vid 1 lystopada 1991 roku № 1771-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> (Accessed 18.12.2022).

4. Deklaratsiya pro derzhavnyy suverenitet Ukrayiny [Declaration on State Sovereignty of Ukraine] vid 16 lypnya 1990 roku № 55-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (Accessed 18.12.2022).

5. Yevropeys'koyi khartiyyi rehional'nykh mov abo mov menshyn, ukhvalena Radoyu Yevropy [The European Charter of Regional or Minority Languages, adopted by the Council of Europe] 05 lystopada 1992 roku, ratyfikovana Verkhovnoyu Radoyu Ukrayiny 15 travnya 2003 roku, nabula chynnosti z 01 sichnya 2006 roku. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (Accessed 18.12.2022).

6. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny Pryynyata i proholoshena rezolyutsiyeyu 217 A (III) Heneral'noyi Asambleyi OON [Universal Declaration of Human Rights Adopted and proclaimed by resolution 217 A (III) of the UN General Assembly] vid 10 hrudnya 1948 roku Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Accessed 18.12.2022).

7. Konstytutsiya Ukrayiny [The Constitution of Ukraine]: pryynyata na p'yatiy sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 28 chervnya 1996 roku. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 18.12.2022).

8. Klymenko L. S. Natsional'ni menshyny ta yikh pravo na korystuvannya ridnoyu movoyu [National minorities and their right to use their native language]. Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova [Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU]. Seriya 18: Ekonomika i pravo. 2010. No. 10. P. 152-158. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_10_26 (Accessed 18.12.2022)

9. Kotsur V. P. Natsional'ni menshyny v stratehiyakh politychnoyi borot'by v Ukrayini pochatku KHKHI stolittya [National minorities in the strategies of political struggle in Ukraine at the beginning of the 21st century]. Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoriyi [Scientific notes on Ukrainian history]. 2018. No. 43. P. 173-181. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2018_43_27 (Accessed 18.12.2022)

10. Kotsur V. V. Natsional'ni menshyny Ukrayiny v naukovomu dyskursi vitchyznyanykh doslidnykiv 90-kh rr [National minorities of Ukraine in the scientific discourse of domestic researchers in the 1990s. – beginning 21st century]. KHKH st. – poch. KHKHI st. Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoriyi [Scientific notes on Ukrainian history]. 2019. No. 46. P. 232-250. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2019_46_28 (Accessed 18.12.2022)

11. Kotsur V. Natsional'ni menshyny Ukrayiny v umovakh «hibrydnoyi viyny» Rosiys'koyi Federatsiyi. National minorities of Ukraine in the conditions of the "hybrid war" of the Russian Federation. Society. Document. [Communication. Series: Historical sciences Dokument. Komunikatsiya]. Seriya: Istorychni nauky. 2019. No. 8. P. 211-223. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2019_8_12 (Accessed 18.12.2022)

12. Kudlach V. Natsional'ni menshyny v prostori tolerantnosti [National minorities in the space of tolerance]. Visnyk Knyzhkovoyi palaty [Bulletin of the Book Chamber]. 2011. No 1. P. 45-46. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_1_13 (Accessed 18.12.2022)

13. Lazarovych M. V. Natsional'ni menshyny v konteksti derzhavnoyi etnopolityky doby ZUNR. Halychyna [Lazarovych M. V. National minorities in the context of state ethnopolitics of the ZUNR era. Galicia]. 2019. No. 32. P. 48-54. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2019_32_7 (Accessed 18.12.2022)

14. Lopushyns'kyy I. P., Popova I. M. Ukrayina i natsional'ni menshyny: shlyakh do tolerantnosti ta spivpratsi [Ukraine and national minorities: the path to tolerance and cooperation]. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya, pedahohiky ta psykhohihiy [Actual problems of public administration, pedagogy and psychology]. 2013. No. 2. P. 98-104. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/abdyptp_2013_2_20 (Accessed 18.12.2022)

15. Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki i politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights] (Mizhnarodnyy pakt ratyfikovano Ukazom Prezydyyi Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR N 2148-VIII (2148-08) vid 19 zhovtnya 1973 roku). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (Accessed 18.12.2022).

16. Malyus'ka A. Natsional'ni menshyny i formuvannya vnutrishn'oyi i zovnishn'oyi polityky Ukrayiny [National minorities and formation of internal and foreign policy of Ukraine]. Politychnyy menedzhment [Political management]. 2010. No 5. P. 147-160. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2010_5_17 (Accessed 18.12.2022)

17. Mishchenko K. O. Problemy tлумachennya termina «natsional'ni menshyny» za mizhnarodnym pravom [Problems of interpretation of the term "national minorities" under international law]. Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelya [Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel]. Seriya: Yurydychni nauky. 2015. No 2. P. 11-15. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdujn_2015_2_3 (Accessed 18.12.2022)

18. Nikolayets' YU. Natsional'ni menshyny Ukrayiny u roky Druhoyi svitovoyi viyny u konteksti etnopolitychnykh praktyk voyuyuchykh storin: naukovyy dyskurs [National minorities of Ukraine during the Second World War in the context of ethnopolitical practices of the warring parties: scientific discourse]. Naukovi zapysky Instytutu

politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kurasa NAS of Ukraine]. 2017. No. 5-6. P. 321-368. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2017_5-6_20 (Accessed 18.12.2022)

19. Pro korinni narody [On indigenous peoples]: Zakon Ukrainy vid 1 lypnya 2021 roku № 1616-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (Accessed 18.12.2022).

20. Pro movy v Ukraini RSR [On languages in the Ukrainian SSR]: Zakon Ukrainy Radyans'koyi RSR Sotsialistichnoyi Respubliki vid 28 zhovtnya 1989 roku № 8312-11 (vtratyv chynnist' na pidstavi Zakonu Ukrainy vid 03 lypnya 2012 roku № 5029-VI). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text> (Accessed 18.12.2022).

21. Pro natsional'ni menshyny v Ukraini [On national minorities in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 25 chervnya 1992 roku № 2494-XII (vtratyv chynnist' na pidstavi Zakonu Ukrainy vid 13 hrudnya 2022 roku № 2827). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (Accessed 18.12.2022).

22. Pro natsional'ni menshyny (spil'noty) Ukrainy [On national minorities (communities) of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 hrudnya 2022 № 2827-IX. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40892> (Accessed 18.12.2022).

23. Ramkovoyi konventsiyi pro zakhyst natsional'nykh menshyn [Framework Convention on the Protection of National Minorities], ukhvalena Radoyu Yevropy 1 lyutoho 1995 roku, ratyfikovana Verkhovnoyu Radoyu Ukrainy 09 hrudnya 1997 roku, nabula chynnosti v Ukraini 01 travnya 1998 roku. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (Accessed 18.12.2022).

24. Rohovs'kyi O. M. Natsional'ni menshyny v Ukraini: isnuvannya «na hrani» [National minorities in Ukraine: existence "on the brink"]. Suchasne suspil'stvo [Modern society]. 2016. No. 1. P. 134-143. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2016_1_15 (Accessed 18.12.2022)

25. Tkachuk D. H. Natsional'ni menshyny yak ob'ekty-sub'ekty derzhavnoyi etnopolityky [National minorities as objects-subjects of state ethnopolitics]. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok [Public administration: improvement and development]. 2020. No 7. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_7_10 (Accessed 18.12.2022)